

LENIN - UTEMELJITELJ KARTOGRAFIJE V ZSSR

*Prof. ALOJZ PODPEČAN — Ljubljana**

Ob 50. obletnici oktobarske socialistične revolucije je primerno, da tudi naši geodetski strokovnjaki in ostali bralci zvedo, kakšen je bil delež Vladimira Iljiča — Lenina pri razvoju sovjetske kartografije.

Ko je bil leta 1918 podpisan mir v Brestu, je Lenin v svojem znanem delu »Prihodnje naloge sovjetske oblasti« postavljal načrt za socialistično izgradnjo. Ta načrt je bil dopolnjen še z »Osnutkom načrta znanstveno-tehniških del«, v katerem je Lenin določil naloge sistematičnega proučevanja in raziskovanja proizvajalnih sil, smotrno razmestitev industrije ipd., kar je vnaprej zagotovilo razvoju sovjetske kartografije najširšo perspektivo. Bila je organizirana vrsta ekspedicij za raziskovanje proizvajalnih sil (geološke, hidro-tehniške, znanstveno-gospodarske, raziskave za nove prometne zveze itd). V ta namen so bile potrebne geografske in tematske karte.

Ena od najpomembnejših potez za razvoj sovjetske kartografije je bila združitev vseh civilnih in državnih geodetskih in kartografskih del. Zaradi sestave programa o obsegu dela geodetsko-kartografske službe je delovala posebna geodetska komisija pri Akademiji znanosti. Ker predlogi komisije niso bili zadovoljivi, je Lenin osebno pripravil osnutek dekreta o organizaciji geodetsko-kartografske službe. 15. marca 1919 je Lenin podpisal dekret o ustanovitvi Višje geodetske uprave. Prva in druga točka tega dekreta, ki sta pomembni za nadaljnji razvoj sovjetske geodezije in kartografije, se glasita:

I. Zaradi topografskega proučevanja ozemlja ZSSR, napredovanja in razvijanja proizvajalnih sil, štednje s tehničnimi kadri, finančnih sredstev in časa, se ustanovi Višja geodetska uprava pri Znanstveno-tehničnem oddelku Višjega sveta narodnega gospodarstva.

II. Za uresničenje tega namena ima Višja geodetska uprava naslednje naloge:

- a) združuje in koordinira geodetsko dejavnost vseh komesariatov in ustanov republike;
- b) opravlja v splošno državnem obsegu vsa osnovna geodetska dela (triangulacija, astronomsko-geodetska dela, precizni nivelman) in vodi ta dela;
- c) opravlja neprekinjeno sistematične topografske izmere na celotnem ozemlju republike;

*) AGG - Fakulteta, Ljubljana Oškerčeva 18

- č) združuje in usmerja raznovrstna merjenja, preprečuje paralelizem, zbira in sistemizira rezultate astronomskih, geodetskih in topografskih del posameznih komesariatov in ustanov z namenom, da se izdelajo in izdajajo karte splošno državnega pomena v raznih merilih in za raznovrstne namene pri vodenju narodnega gospodarstva;
- d) pripravlja in potrjuje uredbe za organizacijo del kakor tudi tehniške instrukcije in pravila, ki določajo enotnost metod in načinov dela, računanja, izdelave in izdajanja kart ter načrtov za razne resore;
- e) organizira kartografsko dejavnost, izdaja karte za posamezne resore, ustanove in posameznike tako, da uporablja obstoječe kartografske ustanove in zavode;
- f) izdeluje in opremlja z geodetskimi instrumenti in optičnimi pripravami resore, ustanove in posameznike tako, da uporablja v ta namen obstoječe tovarne geodetskih instrumentov;
- g) organizira znanstveno dejavnost s področja geodezije, astronomije, optike, kartografije, instrumentike in izmer v splošnem ter vzgaja mlade znanstvene kadre;
- h) zbira, sistemizira in hrani karte ter ostalo gradivo izmer;
- i) navezuje stike z organizacijami tujih držav zaradi uskladitve geodetske dejavnosti v mednarodnem merilu.

V tem pomembnem dokumentu je vsebovan temeljni program geodetsko-kartografske službe, njen narodno gospodarski značaj in splošno državni pomen za sovjetsko zemljo. V carski Rusiji so bila državna geodetsko-kartografska dela v največji meri podrejena interesom vojske, nova sovjetska kartografija pa mora koristiti ljudstvu in narodnemu gospodarstvu.

Tudi v poznejših letih je Lenin kazal nezmanjšano pozornost za probleme kartografije. To dokazuje vrsta dokumentov in pisem, ki imajo za kartografijo velik metodološki pomen. Leta 1920 je Lenin naročil, da se izdela geografska karta sovjetske države. Poučno je, da je bila ta karta, ki je bila v merilu 1 : 10.000.000 za evropski del in v merilu 1 : 30.000.000 za azijski del, natisnjena že ob zasedanju VIII. vsruske skupščine sovjetov decembra 1920 in jo je prejel vsak delegat skupščine. Lenin je bil pobudnik za izdelavo vrste šolskih kart, priročnih kart in geografskih atlasov. Na njegovo pobudo je bil leta 1920 ustanovljen prvi državni kartografski zavod, ki je začel takoj s pripravami za izdaju »atlasa Rusije«. Lenin je dal vrsto navodil za vsebino in obliko tega atlasa. Ko mu je bil leta 1921 predložen prvi pokusni primerek, ga je ostro kritiziral in je prepovedal, da se atlas tiska v prvotni oblik. V tej dobi sovjetski kartografi še niso bili kos tej zahtevni nalogi. Zato je Lenin dal večje število konkretnih pripomb za spremembo vsebine in dopolnilo atlasa. Glede obsežnosti atlasa Lenin navaja: atlas mora biti kompleten, v njem morajo biti zajete vse gubernije; nepopoln atlas nič ne pomeni, pokusni primerek je skažen in ni popoln. Lenin je smatral, da je originalnost sovjetskega atlasa v tem, da mora biti odsev sveta v celoti. To pomeni, da mora biti v atlasu prikazana na posebnim političnim in ekonomskih kartah medsebojna odvisnost med kapitalističnimi zemljami in nasprotja imperialistične dobe.

Leninova navodila so povzročila nastanek edinstvenih atlasov, ki so vsebovali vse elemente fizične, ekonomske in politične geografije. S tem so bila dosežena prizadevanja, da atlasi vsebujejo vsestranske značilnosti prikazov, da kažejo njihovo medsebojno povezanost, njihove odvisnosti in protislovja.

Značilno je, da je Lenin kljub veliki obremenitvi pri vođenju mlade sovjetske republike, skrbel tudi za smotrni razvoj kartografije. Velika zbirka atlasov, geografskih in tematskih kart v njegovem kremeljskem kabinetu, ki jih je vedno uporabljal pri pisanju svojih del, dokazuje, kako je Lenin cenil in znal uporabljati karte. Tudi na zasedanjih Sovnarkom se je večkrat obravnavalo vprašanje izdelava karte.

Posledice takšnega vsestranskega razvoja kartografije so bile najbolj očitne med drugo svetovno vojno, ko je imela sovjetska armada nepretrgoma na uporabo dovolj topografskih kart v merilih od 1 : 25.000, do 1 : 1.000.000 kabor tudi razne tematske karte. Vsega skupaj je bilo med vojno natisnjeno 930 milijonov izvodov raznih kart.

Med pomembnimi in obsežnimi kartografskimi publikacijami ZSSR so tele: Veliki sovjetski atlas sveta (BSAM), ki je kompleksni fizični, ekonomski in politični atlas v treh delih. Ta atlas (490 strani kart) prekaša vse ostale atlase sveta. Dalje pomorski atlas s 83 kartami (1950—1958), atlas sveta z 283 strani kart (1954). Največjo pozornost in mednarodno priznanje pa je vzbudila svetovna karta 1 : 2.500.000 (World Map 1 : 2.500.000) v 244 listih na ruskom in angleškem jeziku. Pisava je v latinici, tisk je v 12 barvah. Pri izdelavi te karte sodelujejo: Bolgarija 7 listov, ČSSR 16 listov, DR Nemčija 24 listov, Madžarska 45 listov, Poljska 11 listov, Romunija 6 listov in ZSSR 134 listov. Za potrebe srednjega šolstva je bilo do leta 1960 na voljo nad 100 različnih geografskih in okoli 70 zgodovinskih kart ter 11 atlasov (4 geografski in 7 zgodovinskih). Izdelano je tudi okoli 100 stenskih kart za višje šole.

Omembe vredno je tudi, da so bili v okviru Glavne uprave geodezije in kartografije (GUGK) oziroma v Centralnem znanstvenoraziskovalnem inštitutu za geodezijo, aerofotogrametrijo in kartografijo (CNIIGAİK) določeni novi elementi zemeljskega elepsoida (Krasovski), ki so leta 1946 zamenjali Besselove elemente na ozemlju ZSSR. Elementi Krasovskega v sedanji dobi najbolj ustrezajo obliki geoida.

Dožetki sovjetske kartografije so visoko ocenjeni v drugih državah. V mednarodnih geografskih, geodetskih, kartografskih in geofizikalnih ustanovah so sovjetski kartografi in geodeti zelo upoštevani.

Naloge sovjetske kartografije za prihodnost so: še večja dovršenost kart, obogatitev vsebine, povečanje natančnosti, izboljševanje oblikovanja in tiskanja kart, kakor tudi obdelava novih serij kart in atlasov, ki bi popolneje zadovoljili potrebne narodnega gospodarstva in kulture.

Viri:

Sališev K. A.: Osnovi nauke o kartografiji, Beograd 1951

Sališev K. A.: Osnovi kartovedenja II, Moskva 1962

Meine K. H.: Zum neuen Weltkartenwerk

1 : 2500.000, Kartographische Nachrichten, 2, 1966.